

ชื่อวิทยานิพนธ์ พิธีกรรมเพื่อสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ของชาวเขายากจน: การศึกษา
การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าลีซอ ในจังหวัดเชียงใหม่

ชื่อผู้เขียน นายทวิช จตุรพฤกษ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร. อานันท์ กามจันพันธ์	ประธานกรรมการ
อาจารย์ จลาตชาย รมิตานนท์	กรรมการ
อาจารย์ ดร. อภิญา เพ็องฟูสกุล	กรรมการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาว่าด้วยการปรับตัวของกลุ่มชาวเขายากจน และมุ่งวิเคราะห์พลังของพิธีกรรม ที่ชาวลีซอ ได้ใช้เป็นเวทีในการนิยามความหมาย เพื่อสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ ในบริบทที่ชุมชนไร้อำนาจในการจัดการทรัพยากร และปัจเจกบุคคลสูญเสียศักดิ์ศรีของความเป็นคน โดยได้สร้างกรอบคิดเชิงทฤษฎี ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดที่มีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ 3 ประการ คือ แนวคิดว่าด้วยอำนาจ แนวคิดว่าด้วยความเป็นชาติพันธุ์ และแนวคิดว่าด้วยการปรับเปลี่ยนอำนาจของพิธีกรรม สำหรับวิเคราะห์พลังของพิธีกรรมทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ชุมชน ครัวเรือน และปัจเจก

ในปัจจุบัน ชาวลีซอเขายากจนกำลังถูกบีบบังคับให้จำต้องเข้าสู่กระบวนการพัฒนา ไปสู่สังคมทันสมัย โดยรัฐได้ยื่นมือเข้ามาจัดการกับปัญหาต่างๆ ของชุมชนด้วยความหวังดี ทำให้ชุมชนชาวเขาตกอยู่ในสภาวะเป็นอัมพาตเชิงโครงสร้าง จนสูญเสียศักยภาพในการจัดการกับปัญหาของตนเองอย่างเรื้อรัง ชีวิตสังคมเป็นไปด้วยความอ้างว้าง โดดเดี่ยวและสับสน บุคคลรู้สึกไร้อำนาจ และสูญเสียศักดิ์ศรีของความเป็นคน และความเป็นชาติพันธุ์อยู่ในภาวะใกล้จะแตกสลาย การนิยามความเป็นลีซอและการยืนยันถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่ม จึงเป็นประเด็นปัญหาสำคัญ ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นปฏิบัติการของชาวบ้าน ที่ถูกผลิตซ้ำขึ้นมาเพื่อนิยามความเป็นคนลีซอใหม่ และยังเป็นภาษาของการปรับเปลี่ยนทั้งโลกทัศน์ การตีความสำนึกของชาติพันธุ์ ตลอดจนปรับเปลี่ยนความสัมพันธเชิงอำนาจและบทบาททางสังคมอีกด้วย

จากการศึกษาการปรับตัวของพิธีกรรม ได้พบประเด็นสำคัญ 3 ประการ คือ ประเด็นแรก การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ ชาวลีซอได้มีการปรับโครงสร้างทางความเชื่อหรือจักรวาลวิทยาให้คืนสู่ระเบียบอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีการแสดงออกผ่านกระบวนการปรับความเชื่อหรืออุดมการณ์อันอาจที่มีลักษณะทั่วไป ให้กลายเป็นของท้องถิ่น (localization) หรือในที่นี้ก็คือ การปรับวัฒนธรรมไทยเข้ามาอยู่ในบริบทของวัฒนธรรมลีซอ (Lisuzation) นั้นเอง เช่น การรับเอาพระพุทธรองค์เข้าไปอยู่ในตำนานว่าด้วยผู้นำทางการเมืองของชนเผ่า และการเชื่อมประสานกับอำนาจจากภายนอก โดยการติดตั้งหิ้งบูชาพระพุทธรูปเคียงข้างหิ้งบูชาผีเสื้อเรือนในบ้าน ทั้งนี้ เพื่ออธิบายปัญหาของการพัฒนาด้วยความหมายใหม่ ทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ จะได้สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์ร่วมกันได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น

ประเด็นที่สองคือ การตีความสำนึกของชาติพันธุ์ในบริบทใหม่ ชาวลีซอได้มีการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของ *อาปาหลุฮิ* หรือศาลผีเสื้อบ้าน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชุมชนของชาวลีซอทั่วไป ให้มีลักษณะทันสมัย จะได้มีสถานภาพที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง ที่เป็นผลมาจากปัจจัยจากภายนอกมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการตีความภาวะมีมลทินทางสังคมของครัวเรือนที่ชื่อของใหม่มาทำให้ดูราวกับเป็นของเก่า เพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยว ว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับกฎจารีต และเห็นว่าการไปอยู่ในเมืองเป็นประจำมีส่วนทำลายความเป็นลีซอ ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาที่รุนแรงกว่าเดิม และมีการนิยามความเจ็บป่วยกับภาวะไร้ศักดิ์ศรีของเพศชายว่า เป็นผลมาจากการสูญเสียงานที่มีความหมายต่อสถานภาพของความเป็นชายที่นำนับถือ ทำให้ไม่มีหนทางแสดงบทบาทของลูกผู้ชายตามความคาดหวังของชุมชนได้ ภาวะสูญเสียอำนาจและไร้ศักดิ์ศรีในปัจจุบัน จึงเป็นผลมาจากการพัฒนาโดยตรง ทำให้เกิดจากการละเมิดอำนาจเหนือธรรมชาติไม่

ประเด็นที่สามคือ การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเกิดขึ้นภายในชุมชนและกับรัฐ ในการกระชับสัมพันธ์กับตัวแทนของอำนาจรัฐ ชาวบ้านได้จัดพิธีการต้อนรับคณะของนายอำเภอ และการแสดงคารวะต่อเจ้าหน้าที่สนาม ซึ่งเป็นการสร้างพันธมิตรวิธีหนึ่ง ในระดับครัวเรือน มีการผลิตซ้ำความสัมพันธ์แบบชุมชน ผ่านพิธี *สาสาทหลู* ซึ่งได้มีการสร้างศาลาที่พิธีกรรมทางไว้เป็นสมบัติของส่วนรวม เพื่อแสดงตนว่ามีความน่าเชื่อถือ และเป็นการกระทำคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม ทดแทนความผิดที่ได้ทำ เหนินไปจากความสัมพันธ์แบบชุมชน และมีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ให้กับคู่สามีภรรยา เพื่อเยียวยาหรือสมานสัมพันธ์ที่มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง อันเป็นผลมาจากการที่ผู้ชายได้สูญเสียบทบาทสำคัญในครอบครัวไป พิธี *จือเพีย* จึงเป็นการแสดงให้เห็น

ว่าสถานภาพของผู้ชายยังคงมีความหมายต่อความเป็นครอบครัว และทำให้ผู้หญิงรับรู้และกลับมา
ยอมรับความสำคัญของสามีในฐานะส่วนหนึ่งของการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าจะมี
บทบาทลดลงก็ตาม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Thesis Title Ritual of Reproductive Ethnicity Among the Poor
 Highlanders: A Study of Cultural Adaptation of
 the Lisu in Chiang Mai

Author Mr. Thawit Jatuworapruak

Master of Arts Social Development

Examining Committee

Lecturer Dr. Anan Ganjanapan Chairman

Lecturer Shalardchai Ramitanon member

Lecturer Dr. Apinya Fuengfusakul member

Abstract

This thesis is an anthropological study on the adaptation of the poor of the highlanders, of which the Lisu is the illustrative case. The objective is to analyze the power of rituals in which they reproduce their ethnicity without sacrificing their distinctive characters. These rituals of reproductive ethnicity are performed in the context that the Lisu, as a community, have lost their control over their resources, and as individuals, they have lost their identity and the meaning of life due to the state and market intervention. The theoretical framework consists of three main concepts; power, ethnicity and the ritual transformation.

As a result of the modernization and state intervention, the hilltribe communities are structurally paralysed to the extent that they feel unable to have control over their lives. Poor Lisu villagers, in particular, are alienated, marginalized and losing their ethnicity. To identify themselves as Lisu people, the most important thing is that

they must go through the process of reidentification. By means of participation in rituals, they are reproducing their ethnicity, cosmology as well as revitalizing their social roles.

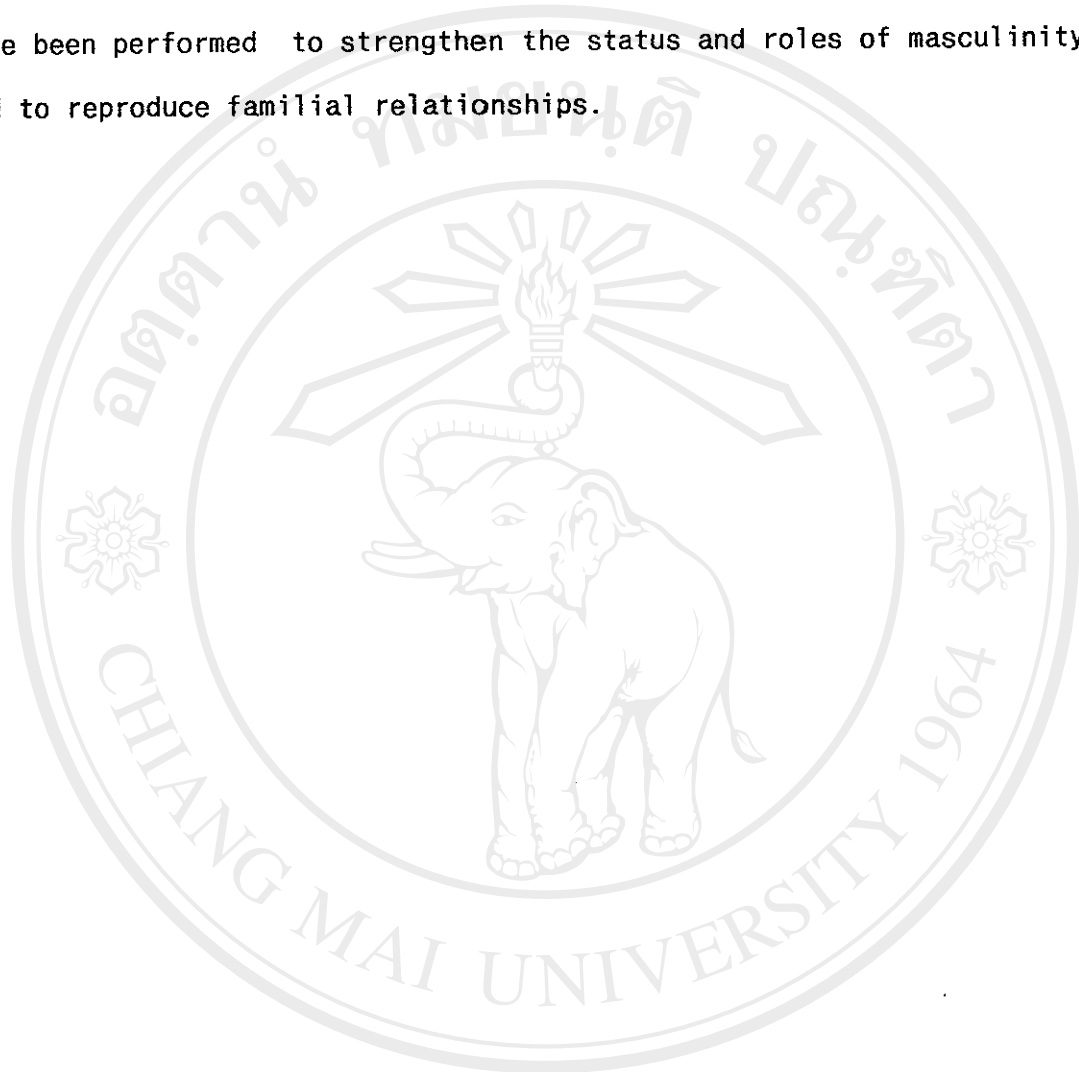
The study has found three important points about the reproduction of rituals.

First, Lisu people are currently restructuring their cosmological order through the process of localization. Thai cultural forms have been gradually localized to the Lisu cultural context. The Buddha, for example, is introduced to be the younger brother of the ruler in their myth. The Buddha altars are set close, in the lower position, to their traditional spirit altars.

Second, the Lisu have undergone the ethnic reinterpretation, notably in three spheres, i.e., *Apamuhi* (the guardian spirits' house), the sale of fake antiques and the gender issue. *Apamuhi*, the symbol of Lisu ethnicity, is reconstructed and modernized in order to make suitable for the changing social conditions. The earning by selling fake antiques to tourists, widely practiced by the migrant Lisu in towns, is regarded as the violation of the Lisu ethnicity. The loss of male traditional occupations, which are respectable and honorable, belittle the Lisu male dignity in their own eyes and their spouses.

Third, they are transforming power relations within their communities and with the state. They have become more dependent on state agencies, and with utmost degree they make cordial relations with government officials. In new year celebration, for example, welcome and complimentary ceremonies for the powerful have been innovated into their "tradition". Within the communities, stigmatized households have been constructed way-side shelters, *salalu* ceremony, as the common property to compensate their bad luck and to purify their tainted social

lives. Additionally at the level of gender relationship Lisu men have become underdogs. *Juepia* or the ritual of the expiation of the bad luck have been performed to strengthen the status and roles of masculinity, and to reproduce familial relationships.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved